

تأثیر شدت چرای دام بر میزان طول رشد اندام‌های هوایی گونه *Trifolium alexandrinum*

سالار سید اخلاقی کلور^۱، قاسمعلی دیان‌تی تیلکی^{۲*} و مهدی عابدی^۳

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد مرتعداری، گروه مرتعداری، دانشکده منابع طبیعی و علوم دریایی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

^{۲*} دانشیار گروه مرتعداری، دانشکده منابع طبیعی و علوم دریایی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران (dianatitilaki@yahoo.com)

^۳ استادیار گروه مرتعداری، دانشکده منابع طبیعی و علوم دریایی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

چکیده

شناسایی گونه‌های مهم علوفه‌ای امری مهم در مدیریت تغذیه برای دام‌ها و جلوگیری از آسیب به پوشش گیاهی و خاک در مراتع است. هدف این مطالعه تأثیر شدت چرای دام بر میزان طول رشد اندام‌های گیاه شبدر برسیم است. آزمایش در قالب فاکتوریل با طرح کاملاً تصادفی ۴ تیمار و ۳ تکرار انجام شد. در این آزمایش تمام قسمت‌های هوایی گیاه مورد مطالعه در چهار تیمار چرای (شاهد، یک، دو و سه‌بار چرا)، پس از گذشت دوماه از بذریابی که با اندازه کافی برای چرای دام قابل استفاده باشد، با فواصل زمانی بین دوره‌های چرای دو هفته انجام گرفت. در انتهای دوره چرای میزان طول رشد اندام‌های هوایی گیاه توسط خط‌کش مدرج اندازه‌گیری شد. نتایج نشان داد در سطح کمتر از ۰/۰۵ بین تیمار شاهد با تیمارهای دو و سه‌بار چرا اختلاف معنی‌دار وجود دارد؛ این در حالی است که بین تیمار شاهد و تیمار یک‌بار چرا اختلاف معنی‌داری وجود ندارد. همچنین بین تیمار یک و دوبار چرا اختلاف معنی‌داری وجود ندارد. ولی بین تیمار یک و سه‌بار چرا اختلاف معنی‌دار وجود دارد. نتایج مقایسه تیمارها در سطح کمتر از ۰/۰۱ نیز نشان داد که تنها بین تیمارهای شاهد و تیمار سه‌بار چرا اختلاف معنی‌داری وجود دارد. مشاهدات حاصل از نتایج این تحقیق بیانگر اهمیت دفعات تعداد چرای دام است که در این مطالعه مناسب‌ترین شدت چرا بر روی این گیاه تیمار یک‌بار چرا است. پیشنهاد می‌شود که گیاه مورد مطالعه برای ماندگاری بیشتر در رویشگاه و حفظ شادابی خود یکبار مورد چرای دام قرار گیرد تا در عین استفاده دام از آن به عنوان یک علوفه مرغوب، به میزان کمتری از لحاظ ریخت‌شناسی آسیب ببیند.

کلمات کلیدی: تکرار چرا، طول رشد اندام‌های هوایی، *Trifolium alexandrinum*

مقدمه

بررسی واکنش گیاهان به سیستم‌های چرای و انتخاب بهترین شیوه برداشت، راهکاری مناسب برای استفاده بهینه از مراتع و جلوگیری از تخریب آن‌ها است. در این خصوص گونه‌های کلیدی و خوشخوراک مراتع به لحاظ اینکه تحت فشار بیشتری هستند از اهمیت بیشتری برخوردارند. چرای دام جز اجتناب‌ناپذیر اکوسیستم‌های مرتعی است و پوشش گیاهی فعلی مرتع، تحت تأثیر آن ایجاد شده است. چرای دام به هر صورتی که باشد، خواه سبک و یا سنگین و در هر موقعی از سال بر روی متابولیسم گیاه تأثیر محسوسی دارد و باعث کاهش اندام‌های سبزینه‌دار گیاهی و به عبارت دیگر کاهش ساخت مواد غذایی می‌شود، با کم شدن ساخت و ساز و ذخیره مواد قندی در مرحله اول باعث قطع رشد ریشه و در صورت ادامه آن موجب از بین رفتن قسمتی از ریشه گیاه می‌شود [۱].

قطع اندام‌های هوایی یا زیرزمینی و چرای دام، از تنش‌های محیطی مهم وارده بر گیاهان مرتعی محسوب می‌شوند. قطع اندام‌های هوایی به ویژه برگ که عامل اصلی فتوسنتز است، در بسیاری از گیاهان باعث کاهش آن می‌شود، که این خود از موارد مهم کاهش تولید در بسیاری از گیاهان مرتعی محسوب می‌شود. این کاهش تولید می‌تواند در اندام‌های هوایی و اندام‌های زیرزمینی مشاهده شود [۲]. مهمترین اثر چرای دام بر روی علوفه، برداشت برگ‌های گیاه در طول چرا است. زمان، شدت و تکرار چرای برگ‌ها، می‌تواند بطور مشخص بر ترکیب گیاهی و تولید مرتع اثر بگذارد. در حالی که مواد غذایی